

УДК 617-089 (091)

В.П.Пішак, Ю.Т.Ахтемійчук

НЕСТОР ДМИТРОВИЧ МОНАСТИРСЬКИЙ

(до 155-річного ювілею славного буковинця)

У 2002 році виповнюється 155 років від дня народження видатного вченого, лікаря, хірурга – нашого земляка Нестора Дмитровича Монастирського. Ця людина здійснила справжню революцію в хірургії XIX століття. Він був першим у світі, хто наважився з'єднати жовчний міхур з тонкою кишкою у хворого на рак підшлункової залози. Першим у Росії Нестор Дмитрович виконав гастростомію з приводу рубцевого звуження ворота, довівши безпідставність гастротомії та бужування, яким тоді надавалась перевага. Першим у Росії славний і талановитий буковинець виконав холецистектомію.

Як хірург Н.Д.Монастирський мав великий авторитет. Він навчався в одному з провідних навчальних закладів Європи, працював у кращих клініках Росії, викладав у престижних університетах. Водночас Нестор Дмитрович був простою і щирою людиною, яку поважали колеги й обожнювали студенти.

Н.Д.Монастирський народився на Буковині, хоча і вважається російським хірургом. На Кіцманщині ще й досі живуть нащадки його родини.

У 1847 році на околиці Чернівців, у селищі Роша, у сім'ї Монастирських народився хлопчик, якому на долі було написано стати видатним медиком зі світовою славою. Середню освіту Нестор Дмитрович здобув у Чернівецькій класичній гімназії (нині загальноосвітня школа № 1). До речі, журнал "Хирургия" (1973 - №1) припустився прикрої помилки, назвавши Чернівецьку гімназію Чернігівською.

Отже, після закінчення Чернівецької гімназії у 1870 році Н.Д.Монастирський вступає до Віденського університету на медичний факультет. Закінчивши університет 1875 року, він близько року працює у клініці видатного австрійського хірурга Т.Більрота. Наприкінці 1876 року Н.Д.Монастирського приймають на роботу в хірургічне відділення Петропавлівської лікарні (Санкт-Петербург) позаштатним ординатором. Одночасно молодий лікар вивчає патологічну анатомію у професора М.М.Руднева, під керівництвом якого захищає дисертацію на тему "К патологии бугорчатой проказы (*Lepra tuberosa*)" (СПб., 1877).

Під час російсько-турецької війни (1877-1878) Н.Д.Монастирський працював хірургом у Ясському лазареті. Поряд з виснажливою роботою хірурга вчений досліджує збудників інфекційних хвороб, зокрема правця. Згодом на основі своїх досліджень Н.Д.Монастирський дійшов висновку, що причиною правця є дія токсину мікроорганізмів на нервову систему людини. Н.Д.Монастирський був одним із активних пропагандистів антисептичного методу обробки ран.

Після війни Нестор Дмитрович повертається в Петропавлівську лікарню, де успішно виконує серію оперативних втручань: остеопластичні операції, гастростомію, езофаготомію.

У 1881-1882 роках увагу науковця знову привертає проблема виникнення правця. Н.Д.Монастирський вивчає причини цієї хвороби, аналізує вітчизняну і зарубіжну літературу, досліджує зрізи спинного мозку та периферичних нервів померлих від правця.

У 1883 році, закінчивши дослідження, Нестор Дмитрович викладає свої висновки в доповіді на засіданні Російського хірургічного товариства ім. М.І.Пирогова. Його погляди щодо етіології правця були опубліковані у вигляді наукової праці "Наблюдения и исследования о травматическом столбняке".

Отже, цілком справедливо пріоритет у вирішенні цього питання віддано саме Н.Д.Монастирському, а не М.Ніколайєрові, який тривалий час вважався першовідкривачем збудника травматичного правця. Тепер збудника правця називають паличкою Монастирського-Ніколайєра.

Крім проблеми правця, Н.Д.Монастирський вивчав збудників інших інфекційних захворювань, зокрема сапу. Будучи спостережливою людиною і добре обізна-

ним патологоанатомом, Н.Д.Монастирський, досліджуючи гістологічні препарати і мазки крові хворих на сип, виявляє, крім бацил, багато ниткоподібних і кокоподібних утворень. Результати своїх досліджень він опублікував 1883 року в “Еженедельной клинической газете”, а в 1884 році доповів на засіданні Товариства російських лікарів. Таким чином, Н.Д.Монастирський перший у світі описав інволюційні форми збудника сипу.

Цікавою сторінкою життя Нестора Дмитровича Монастирського виявилась його викладацька діяльність - 38-річного вченого було запрошено на кафедру хірургії новоствореного у Санкт-Петербурзі Клінічного інституту (інституту удосконалення лікарів), де пізніше йому присвоєно звання штатного професора. Він цікаво читав лекції лікарям, чудово керував їх роботою. У цей період Нестор Дмитрович видає цінний посібник “О современном лечении ран” (Спб., 1886), де висвітлено одне з найбільш актуальних питань хірургії того часу, наведено багато антисептичних засобів, методи їх застосування, способи з'єднання тканин, описано характер загоювання ран залежно від загального стану організму. Ця праця стала дуже цінною для хірургії. У 1887 році допитливий професор видає ще одну не менш цінну працю – “Современные взгляды на патологию и терапию воспалений суставов”.

Поряд з педагогічною діяльністю Н.Д.Монастирський продовжує клінічну роботу. Як висококваліфікований хірург Н.Д.Монастирський успішно розтинає піддіафрагмальний абсцес трансплевральним доступом, підшивши діафрагму до пристінкової плеври, успішно виконує резекцію шлунка з приводу раку.

Вчений багато уваги приділяв питанням місцевої анестезії. В середині 80-х років XIX століття Н.Д.Монастирський запропонував застосовувати з цією метою саме слабкі розчини солянокислого кокаїну, що значно зменшувало токсичний вплив препарату на організм пацієнта. З клініки вийшла чудова праця його асистента Л.В.Орлова “Несколько слов о местной анестезии солянокислым кокаином”, яка була високо поцінована не лише в Росії, але й за кордоном. У ній наведено глибоке наукове обґрунтування практичного застосування місцевого знеболювання при великих хірургічних операціях.

У повному розквіті сил Н.Д.Монастирський тяжко захворів. Як досвідчений лікар він сам собі поставив діагноз - злоякісна пухлина нирки. Проте його колеги відмовились від оперативного втручання, бо пухлина була дуже великою та ще й з ознаками метастазів. Останні місяці талановитий вчений прожив у тяжких фізичних муках, проте він продовжував наукову роботу вдома, консультуючи молодих науковців та роботи своїх асистентів.

24 травня 1888 року в рідному інституті Нестору Дмитровичу все ж ризикнули зробити операцію. Але так і не приходячи до свідомості, професор Н.Д.Монастирський помер. Великому вченому виповнилося лише 40, коли він покинув цю землю. За 13 років лікарської діяльності він встиг збагатити світову і вітчизняну хірургію відкриттями, які не забуті й на сьогоднішній день. Він виховав ряд видатних хірургів (Домбровський, Тиллин, Орлов), опублікував понад 40 наукових робіт, які вирізняються не лише своїм науковим значенням. У них відчувається повага до вітчизняної науки, виключна чесність, принциповість і гаряча любов до хворої людини.

Література. 1. Болгарина М.М., Савчук О.О. Н.Д.Монастирський – першовідкривач збудника правця // Тези доп. 39-ї наук. конф. студентів. – Чернівці, 1966. – С. 3-4. 2. Монастырский Нестор Дмитриевич // БМЭ. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1960. – Т. 18. – С. 1144-1145. 3. Околов В.Л. Нестор Дмитриевич Монастырский (к 125-летию со дня рождения) // Хирургия. – 1973. - № 1. – С. 150-151.

Надійшла до редакції 27.02.2002 року